

A GORTANI-BARLANG KARSZTMORFOLÓGIÁJA

1. Felszíni formák

Az 1800–2000m-es tszf. magasságok között elhelyezkedő Canin-fennsíkot észak felől egy hatalmas glaciális völgyteknő (Raccolana-völgy ill. a Rio del Lago), míg délről, relatíve 5–600 méter magasságba kiemelkedő hegygerinc határolja, melynek legmagasabb pontja a Canin-csúcs (2587 m) A fennsíkon gyakoriak a kopár sziklás, lekoptatott glaciális hegységi formák. A felszínformákban meghatározó a mészkő és a dolomit lepusztulása, valamint azok karsztosodott módzatai. A felszínt számtalan enyhén kibillent réteglap mentén kialakult lejtős karrasztal és karrmező tagolja. A fennsíkeremek mentén lépcsőzetes (teraszos), tömbös letörések a jellemzők. 1800 m alatt a növényzet övezetes elrendeződése látható, füves lejtőktől a lombos erdőig. A magas tengerszint feletti zónát hegyvidéki éghajlat jellemzi. A völgyoldalakban számos karsztos forrás vize lát napvilágot. Ezek pontos hidrológiai viszonyai még további feltárássra várnak de feltételezhető, hogy összefüggő barlangjáratokból kapják utánpótlásukat

2. Felszín alatti formák (a Col delle Erbe rendszerben)

A közel 900 m-es szintkülönbségű, tipikus magashegységi barlangrendszert több eltérő jellegű és kialakulású részre lehet különíteni (1. táblázat). Általánosan megállapítható, hogy a tektonikus preformáció erőteljesen felismerhető mind a

függőleges mind a vízszintes járatok akár több tíz-, (néhol) száz méter hosszan tartó egyenes nyomvonalában, valamint a helyenként aprólékosan töredezett meanderek kanyarulataiban is.

A barlangrendszer két eltérő módon és időben jött létre.

1. A karsztvízszint alatti freatikus képződésű járatok rendszere, mely később több szinten is kialakult, majd a hegység kiemelkedésével szárazzá vált.
2. A jellemzően függőleges, felülről beszívargó vizeket levezető aktív és időszakosan aktív aknákn és vadózus járatok rendszere.

Érdekesség, hogy az aktív, vízlevezető részeket korábban kialakult inaktív freatikus szakaszok osztják meg és kötik össze, lehetővé téve különböző vízvezetési rendszerek egybekapcsolódását. Azaz más-más forrásrendszerek felszín alatti átjárhatóságát biztosítják (Pl. Goriuda ill. Boka-forrás). A viszonylag közeli, hasonló helyzetben lévő -960m-es mélységű Ab. Led Zeppelinben végzett vízfestés eredménye a fennsík különböző egymástól távoli forrásaiban is jól észlelhető volt, ami tovább bonyolítja a hidrológiai viszonyokat ("lyukas konzervdoboz effektus"; Ipogea 1998).

A vízszintes járatok zónái négy jól elváló szinten húzódnak.

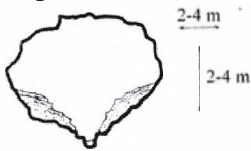
A legfelső kettő szint (1800 m és 1600 m tszf.) átlagosan a legfejletlenebb, legszűkebb keresztmetszetekkel rendelkező freatikus csőjáratok (olaszul: bigoli) és vadózus meanderzónák keveréke.

1. táblázat

A főbb morfológiai jellemzők

<p><i>a, Nagyformák:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Aknák (5–10–200 m között) - Meanderek (változó méretű vadózus folyosók) - Freatikus folyosók, (csőjáratok v. bigoli) - Vegyes kialakulású folyosók (gombaszelvény) - Omladékok (kevés) 	<p><i>b, Kisformák:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Karrosodott felszínek (gyakori) - Hullámkagylók, oldásformák (gyakori) - Szálkömedrek (gyakori) - Köhidak, párkányok - Ósmaradványok, (megalóduszok: közetalkotó mennyiségben) 	<p><i>c, Üledékek:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Agyag, agyagformák (helyenként sok) - Kőzettörmelék (lokálisan) - Cseppkő (kevés) - Aragonit (?) (elvértve) - Antropogén (szemét, karbidmész)
---	---	--

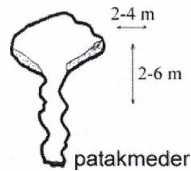
1. Freatikus folyosó az alján utólagos csorgóval és üledékekkel

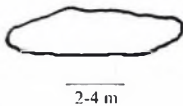
2. Freatikus folyosó vadózus bevágódással

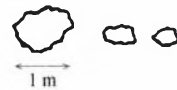
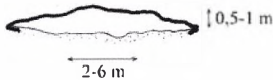
3. Freatikus folyosó fejlett bevágódással

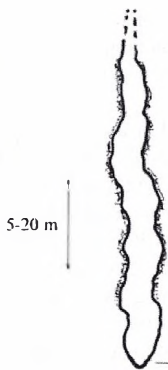
4. réteglap-menti freatikus lapitók

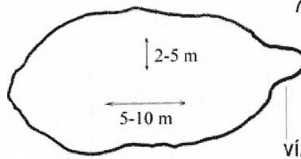
5. Freatikus csőjáratok (bigoli)

6. Aktív meander vadózus bevágódás az oldalfalon agyaglerakódásokkal

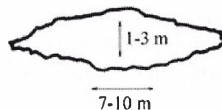

7. Oldott akna

vízfolyás bevágódása

8. Tektonikus akna

A harmadik szint (1300–1400 m tszf.) a legtöbb járatot magába foglaló (kb. 50 %) fosszilis, szinte tisztán freatikus kialakulású zóna (Vento), ami jól követi a mészkörtegek enyhén kibillent átlagosan 50 fokos dőlését.

A negyedik szint (1200 m tszf.) a legaktívabb, legtöbb vizet magába gyűjtő vadózus zóna (Grande-meandro).

A fenti vízszintes zónákat nagy mélységű és méretű aknák rendszerei kötik össze, gyakran ke-

resztülszelve azokat (ablakok). Az aknák rendszerint aktív (vagy időszakosan aktív) vízszállító szerepet töltenek be, az eddig megismert 1000–1900 m tszf. között. Tapasztalatból ismert, hogy a felszínen lehulló nagy mennyiségű nyári csapadék a 800 m szintkülönbséget 45 perc alatt képes leküzdeni, áradásszerű vízszintemelkedést okozva a patakmedrekben, az aknában pedig romboló vizeséseket alkotva.